

Мужчыны дамагаюцца ад жанчын *цнатлівасьці*. Мужчынам падабаецца разбураць. Бо разбурэньне — гэта авалодваньне. Зруйнаваць — значыць апанаваць. Расейцы насадзілі сваю ўладу ў Беларусі, ламаючы ўсе нашы *цноты* — ад цэркваў і ратушаў да ляндшафтаў і правапісу. Калі Купалава „Раскіданае гняздо“ мэтафара, дык гэта мэтафара зьяўляецца і падуладнай краіны. Паніч дурьць галаву Зосьцы, а Сымонка грае на скрыпачцы... Імпэрская ідылія!

Ёсьць нешта рамантычнае ў слове „*цнота*“ і нешта трагічнае ў слове „*цнатлівасьць*“.

Беларусы й цяпер застаюцца ў стане вартай жалю мужчынскай *цнатлівасьці*. Вобразна кажучы, у Беларусі няма алькагалізму, у Беларусі спойваюць малалетак.

Цукар

Сяржук Сокалаў-Воюш

Цукар — слова заходняе, нямецкае. Затое сам *цукар* мы маем свой — беларускі, зроблены з *цукровых буракоў*. Хто зь беларусаў не прайшоў бураковага выхаваньня! Побач з калгасьнікамі стаялі на полі літарай Г і зьбіралі салодкі ўраджай рабочыя, студэнты, школьнікі, вайскоўцы і навукоўцы. Хто-хто, а яны добра ведаюць горкую цану збору *цукровых буракоў*. У савецкія часы нашыя буракі, з ідэйных прычынаў, здалі свае салодкія пазышчы ідэйна блізкаму кубінскаму *цукровому трысьнягу*, зь якога братні кубінец вырабляў і прысылаў нам жоўты *цукар*.

Апрача *цукровых буракоў* у Беларусі вядомыя *цукровы гарох* і *цукровы боб*. Ад слова *цукар* паходзяць *цукернік*, *цукраварня* і *цукерка*. Прымаўка кажа, што саладзейшыя за *цукар* для беларуса толькі сон і каханьне.

Дома дзеці бралі *цукар* у ложку, грэлі яе на агні. *Цукар* плавіўся, пеніўся, і зь яго выплаўляліся брунатныя, хрумсткія з прысмакам дыму лізунцы. Падфарбаваныя ў розныя колеры, але зробленыя тым самым спосабам пёўнікі на палачках прадавалі на вуліцах пёткі.

А ў гэты самы час іншыя дарослыя бралі 20 грамаў дрожджаў, 10 літраў вады, 5 кіляў *цукру* і... Але гэта ўжо не пра *цукар*.

Цывілізацыя

Валянцін Акудовіч

Цывілізацыя — гэта калі куды вокам ні кінь, усюды бачна ня створанае Богам, а зробленае рукамі чалавека.

Напрыканцы XX стагодзьдзя зямная куля, як цесны пакой, спрэс застаўленая людзкім наробкам. І гэты рукатворны сьвет ужо мае сваю веру — тэхнічны прагрэс, свайго Бога — атамную бомбу, свой судны дзень — ядрывы апакаліпсис.

Тут усё амаль як і ў тым, нерукатворным. З адной толькі розьніцай — Бог стварыў белы сьвет для птушак, зьвяроў, Адама і Эвы, а чалавек выштукаваў *цывілізацыю* выключна дзеля самога сябе.

6 мільярдаў людзей штодня завіхаюцца ля камбайну сусьветнай *цывілізацыі*, каб забясьпечыць хлебам і камфортам свой біялягічны від. Пэўна, з гэтага можна цешыцца. Ах, што за асілак гэты маленькі чалавек, які стварыў такую магутную *цывілізацыю*!

Але хай кожны сам сябе запытае: а ці варты я, каб асабіста дзеля мяне, дзеля майго кароткага існавання, гіганцкі малох *цывілізацыі* бяз роздыху перамолваў на друз той жыццядайны сусвет, што аднойчы быў створаны Богам?

Я таксама запытаўся ў сябе, і мне зрабілася вусыцішна.

Цэгла

Сяргей Харэўскі

Безь яе няма ні добрай печы ў вясковай хаце, ні трывалага падмурку. З *цэглы* складзены палацы ды вязьніцы. У Максіма Танка яна — сымбаль няволі: „...Шэрай *цэглай* шэра мury глядзелі“. А ўва Ўладзімера Дубоўкі — гэта сымбаль стварэння:

— Выдатна, — кажа майстар, — малайчына! —
калі паклаў ён першую *цагліну*.
Ён для другой
раствору кельняй кінуў...
Якая урачыстая часіна!

Гэтае слова, як і многія іншыя, прывандравала да нас разам з вандроўнымі дойдзідамі зь Нямецчыны. *Цэгла*, кахля, цыгель... А датуль *цэглу* звалі плінфаю. З тых плінфаў складзены Сафійскі сабор ў Полацку.

Цэглу выраблялі ў Беларусі там, дзе была гліна. *Ца-Гліна*. А гліна была паўсюль. Таму ў кожным мястэчку існавалі адмысловыя прадпрыемствы — *цагельні*. Толькі ў Менску іх было зь дзясятка. На *цагельнях* выраблялі і *цэглу*, і дахоўку, і кахлю. Кожная *цагліна* ганарыста пазначалася фірмовым кляйном гаспадара *цагельні*: Макарэвіч, Сылепан, Рубенчык... Прадукцыя менскае *цагельні* Авэрбуха нат атрымала залаты медаль на сусветнай выставе 1909 году ў самім Рыме...

Цэгліна — цяжкая ў руках. *Цаглінка* — маленькая ў вялікім мury. *Паўцагелак* — прыдатны куды падаткнуць, але непаўнаважасны, ня цэлы... *Трывалы*, як *цагляны*. *Плыве*, як *цэгла*.

За гады савецкае ўлады ўсе *цагельні* былі закрытыя. Паўсталі вялізарныя заводы. Аднак *цэглы* станавілася ўсё меней, а дахоўка ды кахля зьвяліся наагул. Пачалі вырабляць белую, сылікатную *цэглу*, якая хутка цвіце й крышыцца. Зь яе паналепвалі ў 60-ыя цэлыя раёны „хрушчолак“. Нарэшце, і гэтая *цэгла* стала дэфіцытам. Савецкія дамы пачалі складаць з бэтонных блёкаў. Дом блэчны ці *цагляны*? — пытаюцца беларусы. *Цагляны*, вядома, лепшы. Здаравейшы, цяплейшы.

Цярэшка

Рыгор Барадулін

Асабліва на Полаччыне захавалася даўняя, лічы, паганская традыцыя жаніць *Цярэшку*. Усе ўдзельнікі гэтай каляднай дашлюбнай гульні моладзі становяцца ў два шэрагі, па чарзе выбіраюцца „дзед“ і „баба“.

Спачатку „дзед“ ловіць „бабу“. Пачынаецца вясёлая прыгода, усе падпяваюць:

Дзед бабу лавіў, лавіў,
ляшчыньнік ламіў, ламіў,